

Over de taal van Heino

De taal van Heino: Sallands

Hieronder is de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Heino ligt daarop in het donker oranje gebied. In dat grote gebied wordt een variant van het Nedersaksisch gesproken die Gelders-Overijssels wordt genoemd. In Overijssel noemen we dat meestal Sallands. Verder naar het oosten, in Rijssen en Markelo bijvoorbeeld, wordt Twents-Graafschaps gesproken volgens Jo Daan, die deze kaart in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Wat houdt dat in, dat de taal van Heino een Sallands dialect is?

Een van de kenmerken van het Sallands is dat de verkleinwoorden gemaakt worden met klinkerwisseling. Dat was voor Jo Daan het criterium op grond waarvan zij de grens tussen het Sallands (Gelders-Overijssels) en het Zuiddrents heeft getrokken.

Sallands

hond - huntien

kop - köppien

zak - zäkkien

Zuiddrents

hond - hontien

kop - koppien

zak - zakkien

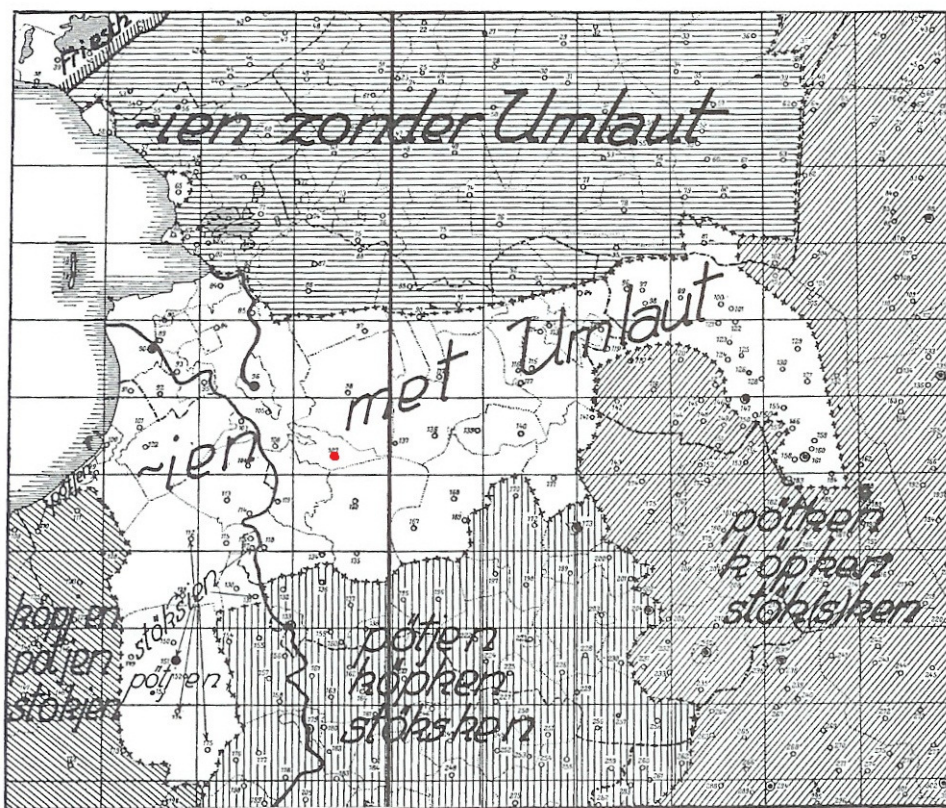
Nederlands

hond - hondje

kop - kopje

zak - zakje

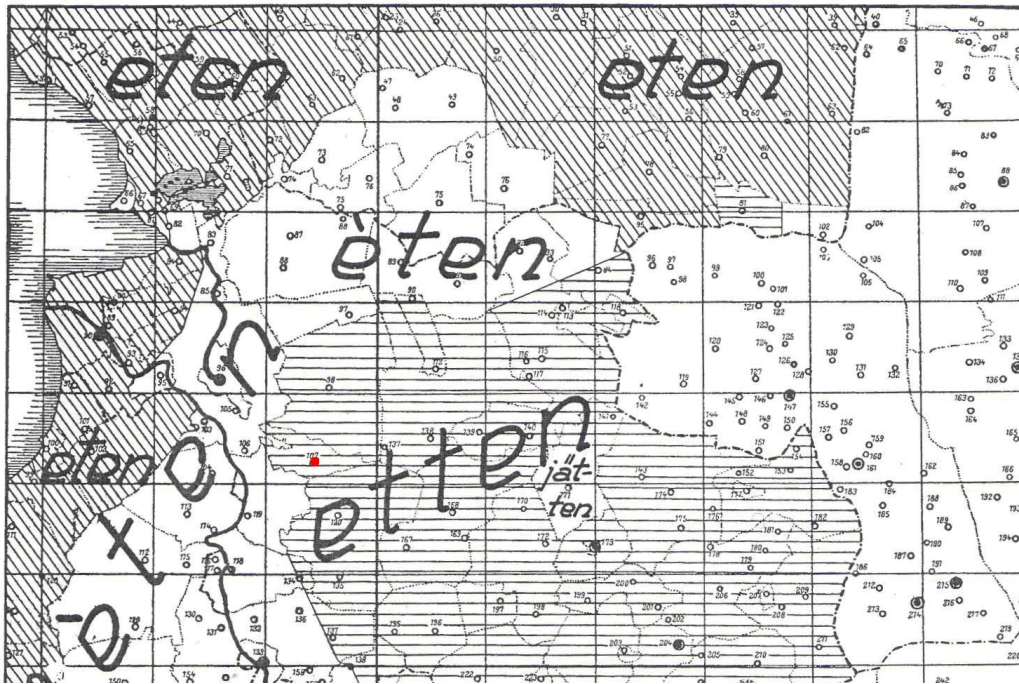
Ook in Heino worden de verkleinwoorden met klinkerwisseling gevormd. Men zegt daar *huntie*, *köppie*, *zäkkie*, dus zonder *-n* aan het eind van de verkleinwoorduitgang. Vroeger werd die *-n* hier wel gehoord, vgl. onderstaand kaartje. De rode stip geeft de ligging van Heino aan: midden in het gebied waar de verkleinwoorden werden gevormd met *-ien* en umlaut of klinkerwisseling. Kloekes kaartje is heel oud, maar de situatie is nog weinig veranderd: alleen de *-n* van de uitgang verdween.

"De verkleinwoorden". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 825.

Het etten-gebied

Heino (de rode stip) ligt op onderstaand kaartje nog juist in het *etten*-gebied. In andere delen van Overijssel zegt men *èten* of *eten*. Deze kaart is al heel oud; het noordelijke *èten*-gebied is niet meer zo groot. In Balkbrug *èet* ze niet meer, daar *eet* ze tegenwoordig. Maar in Ommen *et* ze nog *altied*!

Gedeelte van de kaart van het woord "eten". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 833

In het *etten*-gebied worden veel vaker korte klinkers gehoord dan in het meer westelijke *èten*-gebied, bijv. ook in *stekken* 'steken', *mölle* 'molen', *kollen* '(steen)kolen'. In Heino komt naast *kollen* overigens ook *kaolen* voor, met een lange klinker.

Het iets westelijker gelegen Wijhe ligt in het *èten*-gebied. Daar zegt men niet alleen *èten*, maar ook *stèken*, en *kaolen* heeft er altijd een lange klinker. Maar in *mölle* en *nemmen* 'nemen' wordt ook in Wijhe een korte klinker gehoord. Niet alle e-klinken zijn daar dus gerekt.

Uit de woordenschat van de taal van Heino

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnen betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Ik bin sloerig in de hoed.*
2. *De meid mos van de boer in de kraome.*
3. *'t Wil gaon sniejen.*
4. *Kiek die miegempen eens met de eier sleppen.*
5. *Ik zal oe op tied bod doen.*

Verder lezen/studeren

Een belangrijke bron voor het Heinoos is: J.J. Spa, *De dialecten van centraal-Salland: Raalte, Heino en Lemelerveld. Klank- en vormleer* (Kampen 2011) (te raadplegen via de kennisbank van deze website). Veel zinnen en woorden uit dit artikel zijn ontleend aan deze bron.

Het boek van Spa is geschreven op basis van het materiaal dat door dr. H. Bloemhoff (toen nog drs.), verzameld is. Hij heeft in de jaren 1978-1981, toen als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de IJsselacademie, een schriftelijke enquête in het hele werkgebied van de Academie opgezet, waarbij woorden/klanken zijn afgevraagd, maar ook werkwoordvormen, verkleinwoorden, meervouden en zinsconstructies. Het verzamelde schriftelijke taalmateriaal is voor belangstellenden te raadplegen.

Een andere bron voor het dialect van Heino is het *Woordenboek van Overijssel*, dat in de loop van 2013 doorzoekbaar zal zijn via deze website.

In de bundeltjes *Op zien Heino's*, uitgegeven door de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" in de jaren 1986-1993, zijn veel verhalen en gedichten in het Heino's te vinden. De bekendste Heinose schrijver was de oud-onderwijzer Henk van der Veen.

Oplossingen:

1. Ik voel me niet zo goed.
2. De meid moest een kind krijgen van de boer.
3. Het ziet er naar uit dat het gaat sneeuwen.
4. Zie die mieren eens met de eieren slepen.
5. Ik zal je tijdig bericht doen.